

Başlık	: Bir Model Olarak Erken Cumhuriyet'in Salgın Hastalıklarla Mücadelesi
Yazar	: Öğr. Gör. Onur Alp Yılmaz - Işık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü
Seri Başlığı	: Covid-19 Pandemisi Yazı Serisi
Yayın Tarihi	: 22 Mayıs 2020

Tıpkı Jön Türk hareketinde olduğu gibi, Cumhuriyetin kurucu kadrosu içinde de birçok hekim bulunmaktaydı. Bunun önemiye Jön Türklerin "Halka doğru gitme" felsefesinin bir yansıması olarak, bu hekimlerin Anadolu'yu ıslah etmek amacıyla, daha Meşrutiyet yıllarında gönüllü olarak taşrada görev yapmış olmalarıydı. Bu onlara, saltanat yıllarında toplum sağlığının nasıl ihmal edildiğini gözlemleme fırsatı vermiştir. Bu yüzden, toplum sağlığı daha İstiklâl Harbi yıllarından itibaren Anadolu Hareketi'nin en temel gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Bunun en önemli nedeni, hanedan ve bürokrasi sermayesinden beslenen imparatorluğun yerine, insan sermayesinden beslenen bir rejim (Cumhuriyet) kurma fikridir. Cumhuriyet fikrini zihninde, kendi ifadesiyle, "milli bir sır" olarak saklayan Atatürk, insan sermayesinden faydalanmanın önkoşulunun sıhhatli nesiller yetiştirmekten geçtiğinin bilincindeydi. Bu alanda atılan ilk adım, TBMM'nin açılışından yalnızca on gün sonra kurulan Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) olmuştur. Atatürk'ün 1 Mart 1922'deki şu beyanı, o günlerde embriyo olarak ortada duran yeni devletin sağlık politikalarının özeti niteliğindedir:

"Sağlık ve sosyal yardım hususunda takip ettiğimiz gaye şudur: Milletimizin sağlığının muhafaza ve takviyesi, vefatların azaltılması, nüfusun arttırılması, bulaşıcı ve salgın hastalıkların etkisiz hale getirilmesi, bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabil bir halde sağlıklı bedenler olarak yetiştirilmesi."

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemdeyse öncelik sağlık çalışanlarının niceliksel olarak arttırılmasına verilmiş, bu sayı arttığı ölçüde de verem, frengi, sıtma ve trahom gibi hastalıklarla mücadeleye girişilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında verem ve sıtma; trahom ve frengiye göre çok daha yaygındı. Bu yüzden, Atatürk'ün talimatıyla 1923-1924 yılları arasında İstanbul'da bir verem savaş dispanserinin yanında, biri Heybeliada, diğeriye Büyükada'da bulunan iki Sanatoryum faaliyete sokulmuştur. Ayrıca, girişimler İstanbul'la sınırlı kalmamış, 1928'de Adana'da kurulan Sıtma Enstitüsü gibi bir dizi girişimle salgın hastalıklarla mücadele çevreye de yayılmaya çalışılmıştır.

1926'da yaygınlaşan ve özellikle 0-12 yaş arası çocukları etkileyen Kızıl hastalığıyla da son derece planlı ve bilinçli şekilde mücadele edilmiş ve hatta bu süreçte Dr. Mehmet Hami Bey tarafından da bir aşı üretilmiştir. Bunun yanında, hükümet yetkilileri ve bilim insanlarının karşılıklı bilgi alışverişi yaptığı Milli Tıp Kongreleri de 1925'te başlayarak iki yılda bir periyodik olarak düzenlenmiştir. Bunların ilk üçünde (1925, 1927 ve 1929) yukarıda bahsi geçen salgın hastalıklarla mücadele yöntemleri üzerine tartışmalar yürütülmüştür. Bu tartışmaların hükümeti ulaştırdığı menzile Türkiye'yi dört başı mamur bir sosyal devlet haline getiren 1930 tarihli Hıfzıssıhha Kanunu'nun çıkartılması olmuştur. Günümüzde hâlâ yürürlükte olan kanuna göre, toplum sağlığını olumsuz

etkileyen tüm hastalıklarla mücadele devletin ana ödevi haline getirilmiştir. Halk sağlığını tehdit eden hastalıkları taşıyan kişilerin zorla kontrol altına alınması, bulaşıcı hastalıklar taşıyan kişilerin

tedavi olmadan evlenmesinin yasaklanması ve evlilik öncesi muayene zorunluluğu gibi toplum sağlığının iyileştirilmesini sağlayacak olumlu metotlar bu kanunla beraber uygulanmaya başlanmıştır. Netice itibariyle Cumhuriyet, kuruluş ilkelerinden biri olan sağlıklı bir insan sermayesine ulaşma yolunda önemli adımlar atmış ve bu konuda kayda değer bir başarı sağlamıştır.

Son süreçte, Koronavirüs kapsamında siyasi irade tarafından alınan önlemler bir yanıyla erken Cumhuriyet yıllarında alınan önlemleri anımsatmaktadır. Ancak tartışılması gereken konu, bu önlemlerin sürekliliği ya da kriz odaklılığı, yani geçiciliğidir. Bugün, toplumun çoğunluğunun metropollerde yaşadığı düşünüldüğünde, hayatın normal akışında olduğu dönemlerde sosyal mesafe kurallarına uymanın mümkün olmadığı ortamlara herkesin zorunlu olarak girip çıktığı bir gerçektir. Bu da önümüzdeki süreçte, tıpkı erken Cumhuriyet dönemi gibi, salgın hastalıkların süreklilik kazanabileceği konusunda kaygı yaratmaktadır. Bu yüzden, sağlık alanında faaliyet gösteren uluslararası organizasyonların başarısının tartışıldığı bugünlerde, sağlığın milli bir mesele olarak yeniden gündeme alınması korona sonrası dönemde gündeme gelebilir. Bu bağlamda, şehirlerde olağan hayatın sürdüğü yerlerden izole olarak kurulan sahra hastanelerinin, en azından belli bir kapasiteyle, sürekli hale gelmesi ve bugünkü Bilim Kurulu'nun sürekliliği bağlamında Milli Tıp Kongreleri'nin yeniden toplanması da tartışılabilir. Bu önlemler, koronavirüs gibi kriz dönemlerinin en azından başlangıç safhaları için hayati bir rol üstlenebilirler.